

Vogelbalans

2024

In deze Vogelbalans

Willen weten	3
De balans van de vogels	4
Verschillen bij broedende ganzen.....	6
Recente toename bij de Strandplevier.....	8
Eileg en voorjaarstemperatuur.....	9
De balans per leefgebied	11
Zeer nat voorjaar: zien we effecten?	13
Zeevogels door weer en wind.....	16
Het Netwerk Ecologische Monitoring.....	18
Gemotiveerd het veld in	20
De grillen van de Kwartelkoning.....	22
Uitdagingen in audiomonitoring met AI.....	24
Habitat voor de Houtsnip	26
2025 wordt het Jaar van de Torenavalk	29
Dieptepunt voor de Grutto	30
Dankwoord, colofon en bronnen.....	31

Willen weten

Vogels tellen doen we jaarrond en jarenlang. Eenmaal per jaar maken we voor jullie de balans op. De verschillende meetnetten bieden ons feiten over vogels, op basis van gestructureerde tellingen, zoals nu al 25 jaar via Netwerk Ecologische Monitoring.

Het 'willen weten' is een belangrijke drijfveer van Sovon als kennisorganisatie. Zo kende 2024 het natste en warmste voorjaar sinds de start van de metingen van het KNMI en wilden we natuurlijk weten wat dit betekent voor de vogels, hun verspreiding en reproductie. De uitkomsten liggen, uiteraard, genuanceerd en zijn afhankelijk van diverse variabelen zoals de vogelsoort en het leefgebied. Soms lijkt de relatie gemakkelijk te leggen: een kletsnatte Drentse bosrand biedt ineens broedgelegenheid aan Grauwe Ganzen. Soms zijn de effecten indirecter: omdat recreanten en predatoren niet van natte voeten houden, blijkt de reproductie van de Kraanvogel succesvoller dan in voorgaande jaren.

Inzicht bieden in drukfactoren is ook een belangrijke verdienste van het dit jaar gelanceerde Nationaal Dashboard Biodiversiteit; een initiatief waarin Sovon samenwerkt met IUCN NL, Naturalis Biodiversity Center en SoortenNL. Vogels zijn immers belangrijke indicatoren voor de staat van de natuur. Het dashboard biedt niet alleen een zeer toegankelijk inzicht in de staat van de natuur, maar geeft ook uitleg over onderliggende drukfactoren en een inschatting van het toekomstperspectief van alle inheemse vogelsoorten. Dit alles om de overheid op koers te houden in haar ambitie tot volledig herstel van alle soorten in 2050.

Dat willen weten blijkt ook een belangrijke drijfveer van vele vrijwillige waarnemers. Een bijdrage leveren aan kennis over de ontwikkelingen in de vogelstand is met afstand de belangrijkste motivator voor de duizenden vrijwilligers. Hierbij nog een persoonlijke waarneming en wens: onze trendanalyse toont aan dat we aankoersen op steeds meer vrouwelijke tellers. Stond het cijfer in 2018 nog op 18%, in 2024 is het aandeel vrouwelijke tellers gestegen naar 23%. Hopelijk hoeven we niet tot 2050 te wachten om dit aandeel te verhogen naar 50%.

Ik wens jullie veel leesplezier. Ook in deze Vogelbalans is weer een schat aan kennis te ontdekken. Met grote dank aan de telinspanningen van duizenden vogeltellers.

Dianne Nijland

directeur – bestuurder Sovon Vogelonderzoek Nederland

2024

Zwarte Mezen nemen in aantal af.
Foto: Jeroen Veeken »

De balans van de vogels

Rijkdom aan flora en fauna is niet alleen wonderschoon, maar zorgt ook voor een duurzame voedselvoorziening, schoon drinkwater, een gezonde leefomgeving en het halen van de klimaatdoelen. In het Nationaal Dashboard Biodiversiteit worden onder andere vogeltellingen verwerkt om inzichtelijk te maken hoe het met de Nederlandse biodiversiteit gesteld is.

Wereldwijd neemt de biodiversiteit in een rap tempo af. Op internationaal niveau zijn tussen bijna tweehonderd landen afspraken gemaakt over biodiversiteitsdoelen en de strategie om deze te halen, samengevat in het Biodiversiteitsakkoord. Hierin is vastgelegd dat alle deelnemende landen vóór 2030 een einde hebben gemaakt aan biodiversiteitsverlies, en vóór 2050 hebben gezorgd voor biodiversiteitsherstel. Ook Nederland heeft zich verbonden aan deze internationale doelen.

Barometer van de natuur

Om de staat van de natuur te volgen, zijn metingen erg belangrijk. Op basis daarvan kunnen we inzichtelijk maken hoe het gaat en of er bijgestuurd moet worden. Daarom werd op de Internationale dag van de Biodiversiteit op 22 mei het Nationaal Dashboard Biodiversiteit gelanceerd: een website die in één oogopslag inzichtelijk maakt hoe de Nederlandse biodiversiteit ervoor staat. Binnen de vier thema's biodiversiteit, ruimte voor natuur, drukfactoren en systeemverandering zijn veertien doelen gedefinieerd, ieder met een of meerdere indicatoren die inzicht geven in de status en voortgang van het doel. Stoplichtkleuren geven aan of de doelwaarde haalbaar is. Groen betekent dat het doel wordt behaald als de trend in recente cijfers doorzet. Bij oranje is extra inspanning nodig om het doel te halen. Rood duidt aan dat het halen van het doel steeds verder uit het zicht raakt. Uit het dashboard blijkt dat het herstel van biodiversiteit in Nederland niet op koers loopt: geen enkel doel staat op groen.

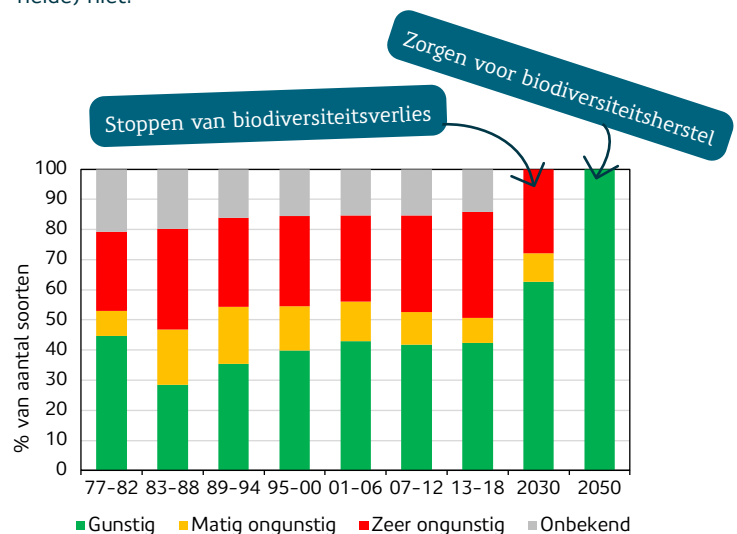
Meer weten?

Het Nationaal Dashboard Biodiversiteit is het gezamenlijke eigendom van IUCN NL, Naturalis Biodiversity Center, SoortenNL en Sovon Vogelonderzoek Nederland. Kijk op dashboardbiodiversiteit.nl voor meer informatie.

Vogeltellingen geven inzicht

Vogels zijn belangrijke indicatoren voor de staat van de natuur. In het dashboard worden vogeltellingen gebruikt om dat inzichtelijk te maken. Ze zijn verwerkt in de zogenaamde staat van instandhouding (svi): bij alle inheemse soorten wordt gekeken naar het verspreidingsgebied, de aantalsontwikkeling en het beschikbare leefgebied, en wordt een inschatting van het toekomstperspectief gemaakt. Vervolgens wordt beoordeeld of de svi gunstig of ongunstig is. 42% van de inheemse vogelsoorten staat er nu gunstig voor, terwijl het doel voor 2050 is dat alle soorten zich in een gunstige staat bevinden. Met gunstig wordt bedoeld dat een populatie gezond is en zijn natuurlijke verspreidingsgebied kan bezetten in optimale dichtheden.

In het dashboard zijn de gegevens niet alleen per soort bekeken. Voor het doel 'ecosysteemherstel' is gebruik gemaakt van de gemiddelde trendontwikkeling van soorten, om zo de gemiddelde trends per leefgebiedstype te vergelijken. Hieruit blijkt dat het met moerassoorten in het algemeen best goed gaat, maar met soorten in open natuurgebieden (zoals duinen en heide) niet.

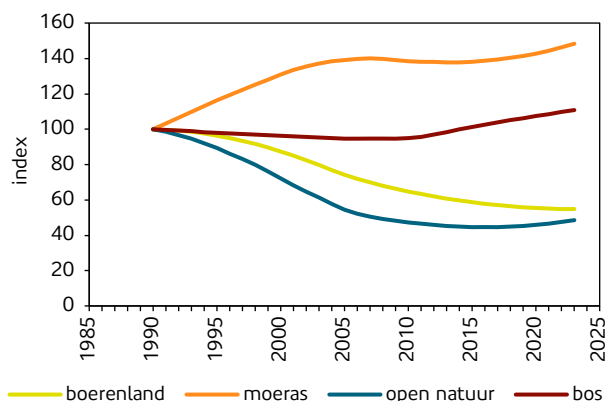
⚠️ Reconstructie van de staat van instandhouding (svi) van broedvogels en overwinterende vogels in Nederland en de doelen voor 2030 en 2050.

Trends broedvogels per leefgebied

Om de ontwikkelingen van Nederlandse vogelpopulaties in verschillende leefgebieden goed te kunnen volgen, worden indicatoren gebruikt. Ze geven een eerste indruk van de veranderingen in de vogelpopulaties binnen een leefgebied en worden samengesteld uit de populatietrends van karakteristieke soorten van de verschillende leefgebieden. De indicatoren zijn onderdeel van de Living Planet Index (LPI) die het CBS berekent. Al langere tijd worden vooral in het agrarisch gebied en in de open natuurgebieden zoals heide en duinen afnemende afnames geconstateerd. De aantallen van karakteristieke weidevogels als de Grutto en de Kievit zijn de afgelopen decennia sterk geslonken. Daarentegen vertonen moerasvogels de laatste jaren juist een stijgende lijn. Reigerachtigen en soorten die leven in ruige rietlanden zoals de Blauwborst, doen het bijvoorbeeld goed. Ook bij bosvogels laat de graadmeter recent een lichte toename zien.

De indicatoren zijn vooral geschikt om een algemene indruk te krijgen van de toestand per leefgebied. Het is daarbij wel van belang om te bedenken dat de ontwikkeling van de onderliggende soorten flink kan verschillen.

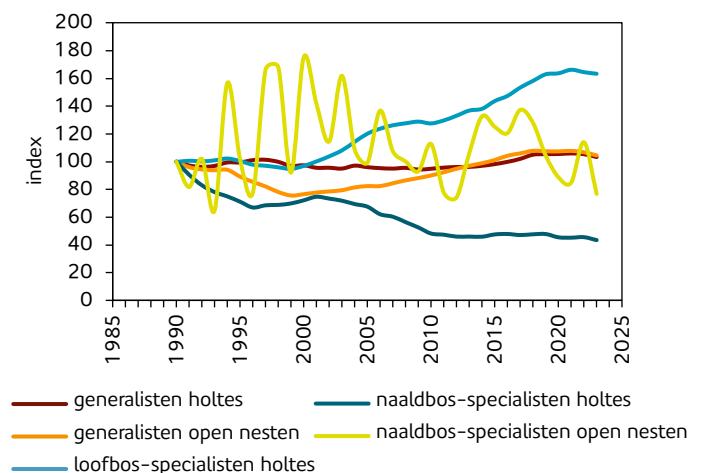

⚡ De positieve ontwikkeling van vogels die vooral in moerasgebieden broeden springt het meeste in het oog. Denk aan soorten als de Roerdomp, Rietzanger en Snor. Dat neemt niet weg dat er grote verschillen zijn tussen moerasvogels, zo zijn soorten als Zomertaling en Grote Karekiet sterk afgenomen.

Ontwikkelingen bij bosvogels

Over de hele periode vanaf 1990 laat de indicator voor bosvogels een stabiele trend zien, met zelfs een lichte stijging in de afgelopen jaren. Onder de oppervlakte zijn er echter duidelijke verschillen tussen soorten, die meestal te verklaren zijn door hun ecologie. Zo nemen soorten die broeden in natuurlijke holtes vooral in loofbossen toe. Daartegenover staat dat holenbroeders met een voorkeur voor naaldbossen juist een achteruitgang vertonen. Dit lijkt samen te hangen met de transformatie van aangeplante naaldbossen naar loofbossen en het ouder worden van bestaande loofbossen, waarin meer dood hout blijft staan. Broedvogels die in open nesten in naaldbomen broeden laten een wisselvallig patroon zien. Kruisbekken en Sijzen broeden bijvoorbeeld massaler na influxen in de winter, terwijl de aantallen in andere jaren laag blijven.

Door de ontwikkelingen van deze ecologische soortgroepen naast elkaar te leggen, kunnen we beter begrijpen hoe veranderingen in het leefgebied 'bos' invloed hebben op de verschillende broedvogelsoorten die hier leven.

⚡ De ontwikkelingen van broedvogels in bossen variëren sterk per bostype en type nest. Kuifmezen en Zwarte Mezen broeden in holtes van dode naaldbomen en nemen in aantal af. De meeste soorten die in oudere loofbomen broeden, bijvoorbeeld Boomklover en Kleine Bonte Specht, nemen toe.

« In de meeste provincies neemt het aantal broedende Grauwe Ganzen toe.
Foto: Harvey van Diek

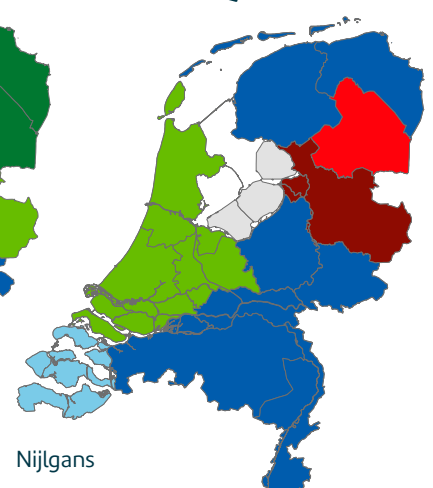
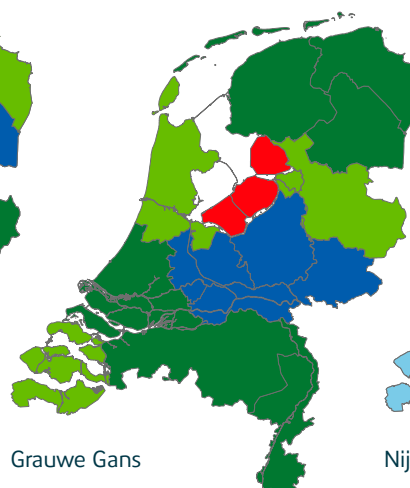
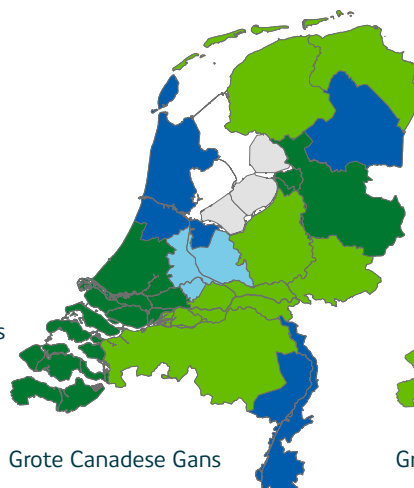
Verschillen bij broedende ganzen

Broedende ganzenpopulaties werden, net als de in Nederland overwinterende populaties, de afgelopen decennia steeds groter. De Grote Canadese Gans, Grauwe Gans en Nijlgans vinden we inmiddels in nagenoeg elke uithoek van het land. Wel verschilt het zwaartepunt van de verspreiding van deze drie talrijkste broedende ganzen. Waar de aantallen van sommige overwinterende ganzensoorten de afgelopen tijd stabiliseerden, of zelfs afnamen, gaat het de broedende ganzen landelijk nog steeds voor de wind. Op regionaal niveau zijn echter verschillen zichtbaar. Bij de provinciale ontwikkelingen valt de Grote Canadese Gans op. In zeven van de elf provincies met voldoende gegevens is de trend over de laatste twaalf jaar positief. Grote Canadese Ganzen nemen sterk toe in zowel bekende bolwerken (Zuid-Holland) als in provincies die meer aan de rand van de verspreiding liggen, zoals Overijssel en Zeeland. Bij de Grauwe Gans is een vergelijkbaar patroon zichtbaar. De populatie neemt toe in negen van de twaalf provincies, met de hoogste groei-cijfers in de drie noordelijke provincies en eveneens in Limburg, Noord-Brabant en Zuid-Holland. Daarentegen stabiliseert de broedpopulatie in Gelderland en Utrecht, en is in Flevoland een afname zichtbaar. Het beeld voor de Nijlgans is meer variabel. In slechts drie van de elf provincies is de Nijlgans de afgelopen twaalf jaar toegenomen, terwijl in vijf provincies de aantallen lijken te stabiliseren. In zowel Overijssel als Drenthe neemt de Nijlgans over de afgelopen twaalf jaar af.

Deze verschillen per provincie kunnen meerdere oorzaken hebben. Hieronder vallen natuurlijke processen, zoals het bereiken van de draagkracht van een broedgebied en kolonisatie van nieuwe broedregio's. Daarnaast hebben de provincies in de afgelopen vijftien jaar met verschillende maatregelen beoogd de populaties broedende ganzen omlaag te brengen. Zowel het type maatregelen en de intensiteit waarmee deze zijn ingezet, kunnen verschillen per provincie. Voor de Brandgans, die hier niet wordt besproken omdat slechts voor twee provincies voldoende gegevens beschikbaar zijn, heeft dat geleid tot een substantiële reductie van de landelijke aantallen in het broedseizoen. Het zou voor de andere soorten interessant zijn na te gaan in welke mate verschillen in provinciaal beheer de aantalsontwikkeling hebben beïnvloed.

Provinciale trends voor de broedpopulaties van Grote Canadese Gans, Grauwe Gans en Nijlgans sinds 2012.

- sterke afname (--)
- matige afname (-)
- onzeker (~)
- stabiel (0)
- matige toename (+)
- sterke toename (++)
- onvoldoende gegevens

» Steeds minder Zwarte Sterns tijdens slaap-
plaatstellingen. Foto: Harvey van Diek

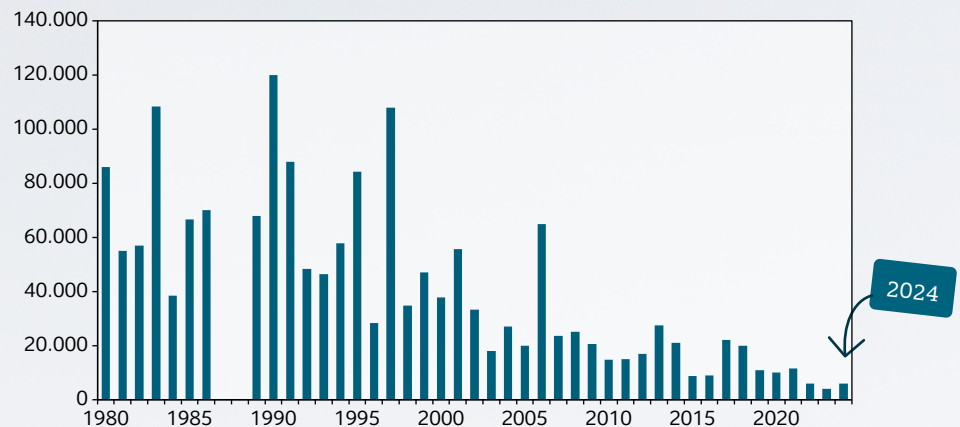
Kleine Zwanen steeds zeldzamer

Een waterplas of bietenperceel met een grote groep joelende Kleine Zwanen is een spectaculair schouwspel. Maar dit spektakel wordt in ons land steeds zeldzamer. De aantallen die maximaal in Nederland worden geteld, blijven tegenwoordig steken op 3000 à 4000 zwanen. Rond 1995 lagen deze aantallen nog op zo'n 20.000. Niet alleen is de hele *flyway*-populatie sindsdien meer dan gehalveerd, ook is het aandeel dat in ons land overwintert sterk verminderd. In de piekperiode midden jaren negentig bezocht twee derde van de zwanen ons land, nu is dat nog maar een derde. Kleine Zwanen laten Nederland dus steeds vaker links liggen. Achtergrond voor die ontwikkeling is een verschuiving van het winterareaal naar het noordoosten, die bevestigd wordt door zendergegevens en aflezingen van gekleurde individuen. Warmere winters zijn een belangrijke oorzaak voor deze verschuiving. Het begon met een afname in Ierland rond 1990 en in de afgelopen 10-15 jaar krompen ook de winterpopulaties in zowel Groot-Brittannië als Nederland, voorheen de twee belangrijkste overwinteringsgebieden voor de soort. Daarentegen zagen tellers in Duitsland en Denemarken steeds meer Kleine Zwanen verschijnen. Actuele telgegevens uit Duitsland suggereren dat de aantallen daar zelfs al over hun hoogtepunt zijn en dat grote concentraties vooral in Denemarken blijven pleisteren. In Nederland is de afname niet alleen te merken aan de kleinere aantallen tijdens het piekmoment in december en januari, maar ook aan de sterke afname in het najaar en de nawinter. Rond de eeuwwisseling arriveerden de eerste grote groepen reeds in oktober en was het winterbestand in november al voor een groot deel aanwezig. Tegenwoordig moeten we voor grotere aantallen wachten tot december en vertrekken de meeste zwanen al kort na de Midwintertelling.

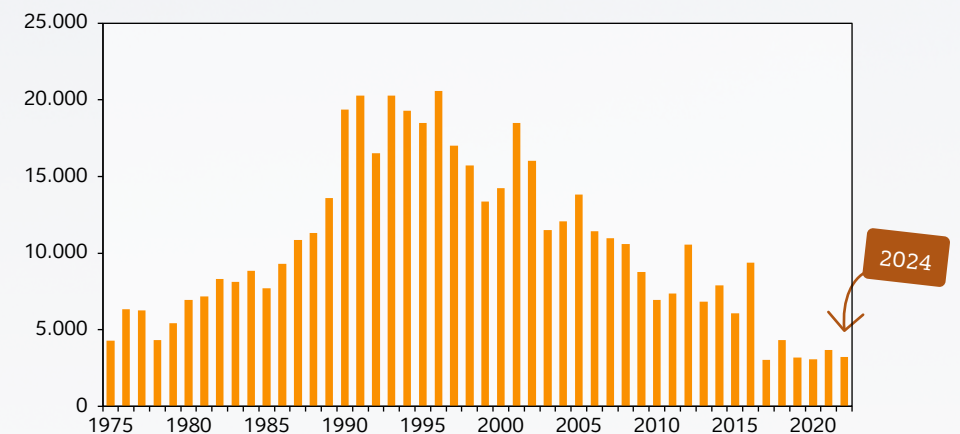
Neerwaartse trend Zwarte Sterns

Na de broedtijd verzamelen duizenden Zwarte Sterns zich in het IJsselmeergebied om te ruien en op te vetten voor de najaarstrek. Vanaf eind juni nemen de aantallen toe en in augustus ligt de piek. De sterns maken een tussenstop op weg naar de overwinteringsgebieden langs de westkust van Afrika. Overdag foerageren Zwarte Sterns vooral op spiering maar ook op uitvliegende dansmuggen. 's Nachts gebruiken ze gezamenlijke slaappleaatsen in het IJsselmeergebied en de westelijke Waddenzee. Alle bekende slaappleaatsen worden gelijktijdig geteld om het landelijk aantal buiten de broedtijd vast te stellen. Omdat de aantallen per telling sterk kunnen variëren, worden de seizoensmaxima gebruikt om de ontwikkelingen te volgen.

In de jaren tachtig en negentig werden pieken van meer dan 100.000 Zwarte Sterns geteld op de Nederlandse slaappleaatsen. Recent liggen de aantallen beduidend lager. In 2021 werden op de gemeenschappelijke slaappleaatsen 11.600 Zwarte Sterns geteld: een afname van 90% in dertig jaar tijd. In de laatste drie jaar zakte het aantal Zwarte Sterns nog verder naar 4000-6000. De resultaten van de slaappleaatsstellingen komen overeen met de neerwaartse trend van de broedvogelpopulatie in Nederland en elders in Europa. Maar er speelt meer: het voedselaanbod in het IJsselmeer is afgenomen. Het Balgzand en Marker Wadden herbergen momenteel de belangrijkste slaappleaatsen. De aantallen in de rest van het land zijn zeer klein.

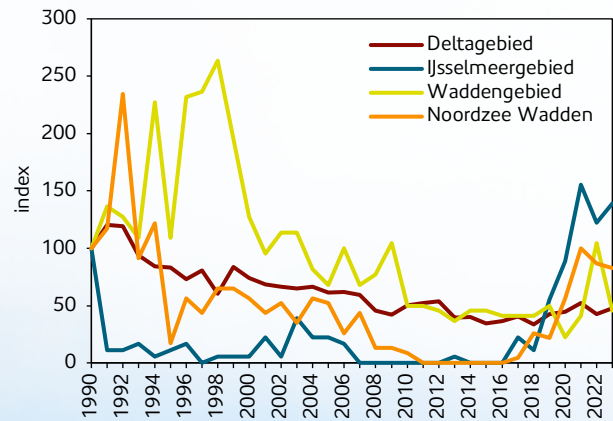
» Trend van doortrekkende Zwarte Sterns (seizoensmaxima) in Nederland gebaseerd op slaappleaatsstellingen

» Trend van overwinterende Kleine Zwanen (seizoensmaxima) in Nederland gebaseerd op watervogeltellingen.

Recente toename bij de Strandplevier

De Strandplevier is een van de Nederlandse broedvogels die voor alle onderdelen van de staat van instandhouding (svi) voor de Europese Vogelrichtlijn een rode kaart heeft. In 2023 werden ongeveer 210 paren geteld, waarvan ruim tweederde in het Deltagebied; eerste berichten uit 2024 wijzen op een nog iets groter aantal. Dit past in een toename die zich sinds 2016 aftekent in het IJsselmeergebied, in het Waddengebied en op de stranden van de Waddeneilanden. Hoewel het in deze regio's om slechts enkele tientallen paren gaat, stemmen de recente cijfers hoopvol. Vooral in het IJsselmeergebied vond een opvallende toename plaats na aanleg van Marker Wadden en andere nieuwe gebieden in het Markermeer. Vrijwel parallel aan die ontwikkeling weten steeds meer Strandplevieren geschikte broedlocaties te vinden in het Waddengebied en op de stranden van de Waddeneilanden, vooral op Vlieland, Ameland en Schiermonnikoog. Dankzij hun mobiliteit weten de vogels geschikte gebieden kennelijk snel te vinden. Strandplevieren profiteren recentelijk ook van gerichte beschermingsmaatregelen. Zo worden sinds 2019 in toenemende mate nesten in het Deltagebied beschermd door vrijwilligersgroepen, wat leidt tot lokale toenames van het aantal broedparen en een verbeterd broedsucces. In het Waddengebied vinden vergelijkbare activiteiten plaats op een aantal eilanden – vooral Ameland kent een lange traditie – en staat de soort in de schijnwerpers in het programma *Wij & Wadvogels* van Vogelbescherming en partners.

▲ Trend in broedparen van de Strandplevier per broedregio. Het aantal is weergegeven als index ten opzichte van het jaar 1990.

▲ Foto: Johan Krol

Beschikbaarheid van insecten beïnvloedt de eileg van vele zangvogels, zoals de Boomklever. Foto: Martin van der Schalk

Eileg en voorjaarstemperatuur

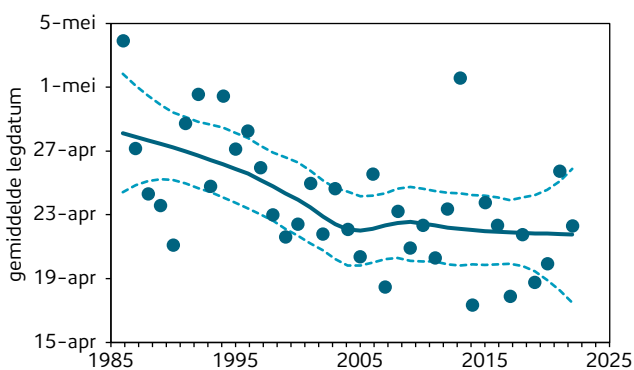
Gegevens over broedprestaties van vogels verzamelen we met hulp van duizenden vrijwilligers in het Meetnet Nestkaarten. Al decennialang worden nesten van tientallen vogelsoorten gevolgd. Het CBS heeft met deze gegevens een indicator ontwikkeld die laat zien hoe broedvogels reageren op het veranderende klimaat.

Van vijftien soorten vogels (vooral standvogels) zijn voldoende gegevens beschikbaar om de eilegdatum vanaf 1986 te analyseren. Wat blijkt: de datum dat deze broedvogels beginnen met het leggen van eieren is sindsdien vervroegd met gemiddeld acht dagen. Deze vervroeging vond vooral vóór de eeuwwisseling plaats. Daarna lijkt de eilegdatum van veel soorten te stabiliseren. Dit komt overeen met de stijging van de gemiddelde voorjaarstemperatuur in Nederland. Tot ongeveer 2000 steeg de temperatuur in het voorjaar sterker dan in de periode daarna.

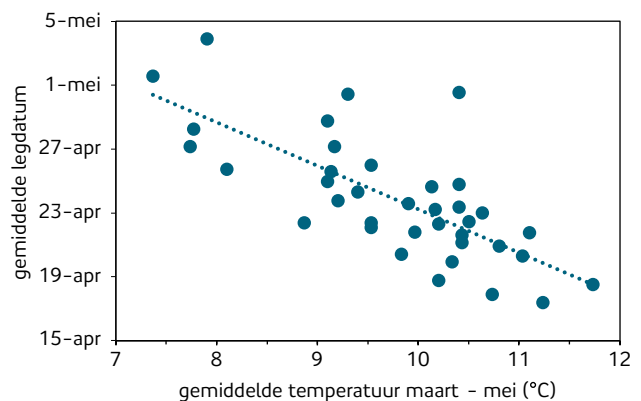
Er is dus een verband tussen voorjaarstemperatuur en eilegdatum: in jaren met hogere hogere temperaturen in het voorjaar starten veel vogels gemiddeld eerder met leggen. Dat is niet verrassend als je bedenkt dat veel van de vijftien onderzochte vogelsoorten afhankelijk zijn van insecten om hun jongen van voedsel te voorzien. Denk daarbij vooral aan kleine zangvogels als de Koolmees, Boomklever en Spreeuw. In een warmer voorjaar worden veel insecten eerder actief, waardoor het als insecteneter loont om vroeger te beginnen met broeden.

Niet iedere vogelsoort start gemiddeld eerder met de eileg. Bij roofvogels is dit verband bijvoorbeeld niet terug te zien: van de zeven geanalyseerde roofvogelsoorten is de gemiddelde eilegdatum sinds 1995 gemiddeld stabiel, hoewel er tussen jaren flinke schommelingen kunnen zijn (zie pagina 29). Roofvogels hebben dan ook andere voedselbronnen, die zich weer door andere factoren laten leiden dan alleen voorjaarstemperatuur. Zo kunnen muizenaantallen bijvoorbeeld samenhangen met weersomstandigheden in de winter en de beschikbaarheid van beukenootjes.

Dankzij het brede palet aan vogelsoorten dat binnen het Meetnet Nestkaarten gevolgd wordt, kunnen we nu zien dat verschillende soorten op verschillende manieren reageren op het snel veranderende klimaat. Nestgegevens vormen een belangrijk stuk in de puzzel van het verklaren van veranderingen in vogelpopulaties. Van één nestkaart van een nestkastje in de tuin tot grootschalig opgezette nestcontroles in een onderzoeksgebied: alles draagt bij.

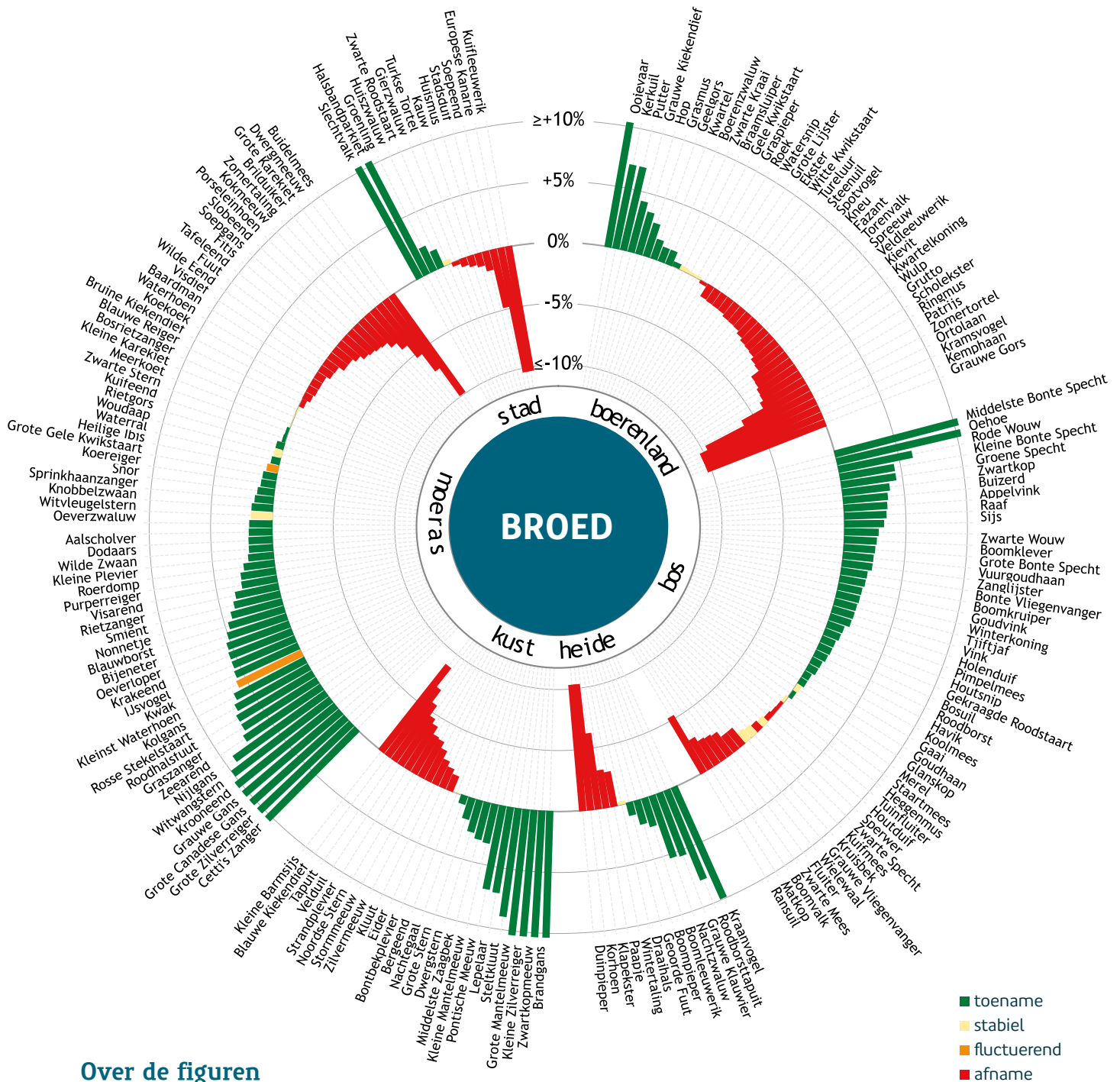

▲ Gemiddelde eerste eilegdatum van vijftien vogelsoorten per jaar, met in stippellijn het 95%-betrouwbaarheidsinterval.

▲ Relatie tussen voorjaarstemperatuur en gemiddelde eerste eilegdatum van vogels (selectie van 15 vogelsoorten).

De balans per

Over de figuren

Aantalsontwikkelingen per soort zoals vastgesteld met de landelijke vogelmeetnetten van Sovon en CBS (Netwerk Ecologische Monitoring). Trends van de broedvogels (links) lopen hier vanaf 1990 en komen uit het Meetnet Broedvogels. De trends van doortrekkers en wintergasten (rechts) lopen vanaf het seizoen 1980/81 en komen uit het Meetnet Watervogels, Meetnet Slaapplaatsen en Punt Transect Tellingproject (PTT). De soorten zijn gegroepeerd naar hun belangrijkste leefgebied. Generalisten zijn arbitrair aan één leefgebied toegekend. Trends

zijn gerangschikt van sterke toename (groen) tot sterke afname (rood). De hoogte van de balkjes is een maat voor de sterkte van de gemiddelde jaarlijkse aantalsverandering. Een waarde van bijvoorbeeld -5% betekent een afname van bijna 80% over 30 jaar. Veranderingen groter dan 10% per jaar zijn omwille van de leesbaarheid afgetopt. Bij de niet-significante trends wordt onderscheid gemaakt tussen stabiele aantallen (geel) en fluctuerende aantallen (oranje).

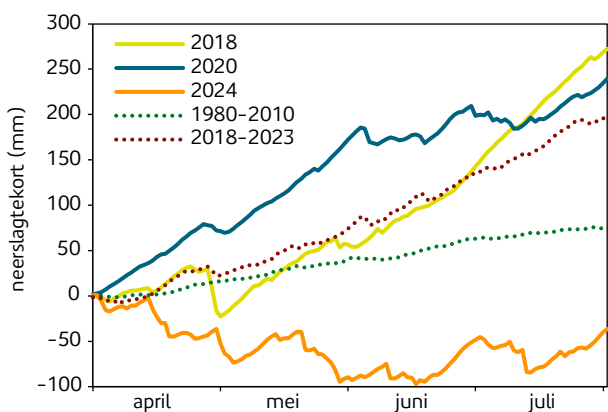

⤴ Havik. Foto: Thijs Glastra

Zeer nat voorjaar: zien we effecten?

Het broedseizoen van 2024 gaat de boeken in als zeer nat. In april en mei regende het overvloedig en de bodem was op veel plaatsen al extra vochtig door de vele regenval in voorgaande wintermaanden. Kunnen we zien welke gevolgen al dat water heeft voor broedvogels?

Weersomstandigheden zijn van grote invloed op het verloop van het broedseizoen van vogels. Schommelingen in temperatuur hebben bijvoorbeeld invloed op de beschikbaarheid van insecten. Door droogte kunnen bodems te hard zijn om met snavels in te prikken om naar bodemdieren te zoeken. Veel regenval kan nesten laten verdrinken. Of en hóe alle weersinvloeden doorwerken in de vestiging en het broedproces van vogels is een ingewikkelde puzzel. Het meeste onderzoek naar weereffecten op vogels richt zich op temperatuurveranderingen en verschuivingen in de fenologie. Effecten van regen en droogte worden minder vaak bekeken en zijn niet eenvoudig te meten. Bovendien kunnen ze verschillende kanten op werken. Voor sommige vogels zorgt nattigheid voor meer geschikt habitat, meer veiligheid of betere foerageeromstandigheden. Andere soorten hebben juist last van regen omdat ze minder prooien kunnen vangen, nesten onderlopen en jongen onderkoeld raken. Op basis van de gegevens van het broedseizoen van 2024 die al beschikbaar waren, gaan we na of we gevolgen kunnen waarnemen en kwantificeren.

⚡ *Neerslagtekort (dagelijkse neerslagsom minus referentiegewasverdamping) in De Bilt in april-juli in 2024, gemiddeld over 1980-2010 en 2018-23 en in twee recente droge jaren (2018 en 2020) (knmi.nl). Een stijgende lijn laat een toename in de droogte zien en dalende lijn neerslagoverschot.*

Natter dan ooit

Het voorjaar van 2024 volgde op een zeer natte winter, waardoor in allerlei gebieden al sprake was van een verzadigde bodem en hoge waterstanden. De lente was zowel de warmste als de natste sinds het begin van de metingen van het KNMI – vooral maart en mei waren een stuk warmer dan gemiddeld. Daarnaast viel er veel regen, al verschilde dat sterk per regio. In de periode tussen 15 en 26 april regende het iedere dag en vooral in het midden van het land viel veel meer dan normaal. Mei begon zonnig en warm, maar in de tweede helft van de maand werd het koel en regende het vaker. In de zuidelijke helft van het land viel de meeste neerslag, al regende het plaatselijk ook veel in de drie noordelijke provincies. Juni begon koel maar eindigde met warme dagen, waardoor het uiteindelijk een bovengemiddeld warme maand was, met normale hoeveelheden neerslag. Het begin van juli was koel en pas aan het einde van deze maand werd het een stuk warmer. In delen van Noord-Brabant en het noordoosten van het land viel in juli plaatselijk zeer veel neerslag; in Twente op sommige plekken zelfs meer dan 200 millimeter.

Broedende Kleine Mantelmeeuwen zagen hun kolonie in de Vallei van het Veen op Vlieland deels onder water staan.
Foto: Peter de Boer

Watervogels in de duinen

In sommige delen van Nederland zorgden de hoge waterstanden voor opvallende tafereelen. Zo doken in bepaalde duinvalleien in de Hollandse duinen waar veel water bleef staan Krakeenden en Dodaarzen op, waarvan een deel succesvol bleek te gaan broeden. Voor Geoorde Futen, die op drijvende delen van waterplanten broeden, bleken de plassen in het Noord-Hollands Duinreservaat veelal te diep om er te kunnen nestelen. Voor Futen was het water daarentegen juist ineens diep genoeg. Op Vlieland leverde de hoge waterstand het beeld op van broedende Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen die plots vergezeld werden door baltende Krakeenden en Slob-eenden omdat midden in de meeuwenkolonie plassen waren ontstaan. Op de Vliehors bleef na de regenval zoveel water op het zand staan, dat een deel van de nesten van Dwergsterns en Strandplevieren wegspoelden.

Geen uitschieters

Niet overal in het land was het natte voorjaar zo duidelijk in aantallen broedvogels terug te zien. Een groot deel van Zuid-west-Drenthe wordt jaarlijks geïnventariseerd. Het waterpeil in gebieden in deze regio was in maart het hoogst. Voor de meeste broedvogels kwam er echter geen uitschieter in de reeks. Het aantal Dodaarzen was bijvoorbeeld niet significant hoger dan in de twee voorgaande jaren. Ook waren er niet meer Slob-eenden en Porseleinhoentjes te vinden. Paapjes, die hun nest op droge delen van de veenbodem maken, vestigden zich in vergelijkbare aantallen als het voorgaande jaar. De enige twee soorten die aantalsmatig leken te profiteren waren de Waterral en Watersnip, die het moeten hebben van drassig grasland en velden met onder andere pitrus. De nattigheid pakte ook gunstig uit voor broedende Kraanvogels. Door de regen was in de broedgebieden sprake van verminderde predatie omdat predatoren minder goed bij de nesten konden komen. Ook was de recreatiedruk lager. Het broedsucces van 53 paren lag op 0,87 uitgevlogen jongen per paar, veel beter dan in de droge jaren van 2018-2020 (0,28).

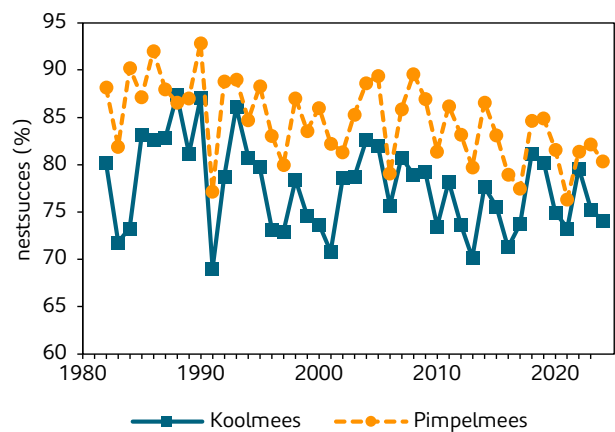

Nattigheid in broedgebieden van Kraanvogels hield recreanten en roofdieren dit jaar vaker op afstand. Foto: Herman Feenstra

Broedprestaties van zangvogels

Nat weer kan zijn weerslag hebben op de broedprestaties van verschillende soorten. De database van het Meetnet Nestkaarten bevat inmiddels al een flinke steekproef van broedseizoen 2024. Hiermee kunnen we de effecten van het natte weer bekijken, zij het wel met een slag onder de arm. Van Koolmees en Pimpelmees blijkt bijvoorbeeld dat het percentage succesvolle nesten aan de lage kant ligt. Voor Pimpelmezen behoort 2024 tot de 20% slechtste jaren voor de soort. Bij de Koolmees viel het effect nog mee; in ongeveer een derde van de tot nu toe onderzochte jaren lag het nestsucces lager dan in 2024. Al met al lijkt de schade onder de mezen mee te vallen. Zo was het broedsucces van de Pimpelmees in 2021 nog veel slechter. In dat jaar was het voorjaar niet alleen nat, maar ook zeer koud. In het voorjaar van 2024 lagen de gemiddelde temperaturen juist hoog, op recordniveau. Het is mogelijk dat deze hogere temperatuur het jaar voor de mezen nog enigszins heeft 'gered'. Hierdoor is het risico kleiner dat de eieren of jongen in het nest lijden aan onderkoeling, waardoor meer tijd aan foerageren kan worden besteed dan onder koude omstandigheden. De mezen hebben als holenbroeders het bijkomende voordeel dat hun nesten meestal relatief droog blijven.

Sommige soorten hebben het in 2024 moeilijker gehad dan de mezen. Zo was het nestsucces van de Merel historisch laag; uit een steekproef van 55 nesten bleek het nestsucces slechts 15% te bedragen (gemiddeld over alle jaren is dit 26%). Ook de Boerenzwaluw heeft een moeilijk jaar achter de rug met een nestsucces van 71%. In de jaren 2010 tot en met 2022 lag dit steeds tussen de 75-85%. Vermoedelijk zorgden de vele regens eind mei voor slechte omstandigheden om te foerageren.

⚠ Het nestsucces (percentage nesten met minimaal één uitgevlogen jong) van Koolmees en Pimpelmees. Gegevens van 2024 zijn nog niet volledig en vooralsnog gebaseerd op een lagere steekproef dan in andere jaren (Koolmees 1417 en Pimpelmees 797 legfels).

Verrassende Ooievaars

Sommige vogelsoorten wisten er ondanks slechte verwachtingen toch nog een prima broedseizoen van te maken. De meest verrassende hiervan was misschien wel de Ooievaar. Kleine ooievaarsjongen zijn gevoelig voor veel regenval. Vooral wanneer de oudervogels van het nest af zijn, koelen ze teveel af en krijgen ze zichzelf niet meer warm, met sterfte als gevolg. De verwachting was dan ook dat de vele regenval in de meimaand, wanneer ooievaarsjongen nog klein en kwetsbaar zijn, er flink in zou hakken. In sommige regio's waren de negatieve gevolgen van het weer inderdaad merkbaar en viel de timing van de ergste regenbuien voor de Ooievaars precies verkeerd. Over het hele land gezien bleek het uiteindelijk echter een vrij gemiddeld seizoen voor de Ooievaar. De voorlopige gegevens laten een nestsucces zien van 73% (gemiddeld over alle jaren 75%) en een gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per succesvol nest van 2,2 (gemiddeld over alle jaren 2,1). De Ooievaars bleken dit jaar aanzienlijk veerkrachtiger dan verwacht. De indruk is dat vroeger gestarte nesten succesvoller waren. Mogelijk dat de jongen uit deze vroege nesten in de tweede helft van mei, toen de nattigheid een hoogtepunt bereikte, al groot genoeg waren om zichzelf warm te houden. Dit toch wel verrassende resultaat laat maar weer zien hoe genuanceerd weereffecten soms kunnen zijn.

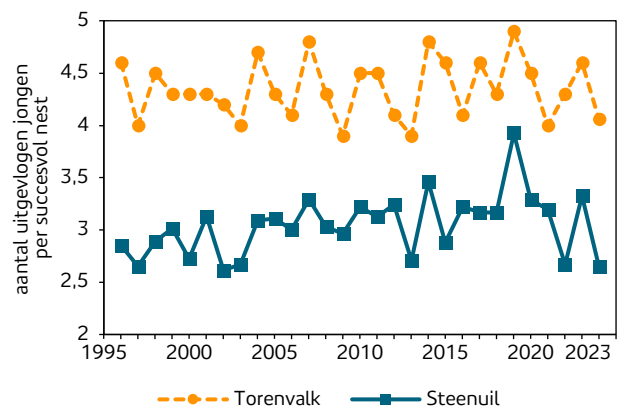
♠ Foto: Harvey van Diek

Een lastig jaar voor muizeneters

Een andere groep die flink lijkt te zijn geraakt door het beroerde weer zijn de muizeneters. Al in de zeer natte winter stonden veel graslanden blank en door de aanhoudende regenval bleef dit water op sommige plekken tot laat in het voorjaar staan. Die ondergelopen velden zijn funest voor bijvoorbeeld de veldmuis, die ondergrondse gangen gebruikt als voedselopslag, rustplaats en kraamkamer.

Veldmuizen zijn voor veel muizeneters belangrijk stapelvoedsel en het was dan ook merkbaar dat bijvoorbeeld Kerkuilen, Steenuilen en Torenavalken moeite hadden om hun kostje bij elkaar te scharrelen. Uit het veld kwamen berichten van weinig 'muizenvoorraad' in uilenkasten en relatief veel vogelprooien in torenvalkkasten, wat duidt op een zoektocht naar alternatieve

voedselbronnen. Ook werd regelmatig genoemd dat een deel van de jonge vogels in nestkasten dood werd aangetroffen. Meestal betekent dit dat er onvoldoende voedsel aanwezig was om alle jongen te voeden. De tot nu toe verzamelde nestkaarten ondersteunen dit beeld van gedeeltelijke jongensterfte. Bij zowel de Torenavalk, Steenuil als Kerkuil was het aantal uitgevlogen jongen per succesvol nest laag. Vooral bij de uilen stevenen de gegevens af op een van de laagst waargenomen waardes tot nu toe.

♠ Het gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per succesvol nest over de jaren heen bij Torenvalk en Steenuil. Gegevens van 2024 zijn nog niet volledig en vooralsnog gebaseerd op een lagere steekproef dan in andere jaren (Torenvalk 171 en Steenuil 726 legsels).

Ook de veldmuis heeft last van ondergelopen velden. Foto: Marcel van Kammen

Zeevogels door weer en wind

Nederland heeft door zijn lange kustlijn een aanzienlijk gebied aan territoriale wateren in de Noordzee. Dit Nederlandse deel van de Noordzee is belangrijk voor diverse zeevogelsoorten. Gedurende het jaar foerageren soorten zoals de Alk, Zeekoet en Jan-van-gent in onze wateren. In voor- en najaar trekken vogels zoals Grauwe Pijlstormvogel, Kleine Jager en verschillende soorten sterns langs de kust, op weg tussen hun broed- en overwinteringsgebieden.

Het is een uitdaging om betrouwbare gegevens over het voorkomen van deze zeevogels te verzamelen. Veel van de vogels bevinden zich namelijk ver op het water. Tellingen vanuit een klein vliegtuig bieden uitkomst, maar worden slechts zes keer per jaar uitgevoerd vanwege de hoge kosten. Dit maakt het lastig om een goed beeld te krijgen van zeevogelsoorten die gepiekt in de Nederlandse wateren voorkomen. Een telling kan samenvallen met de piek van de doortrek, of juist niet. Daarnaast is een aantal soorten zo schaars dat er vanuit het vliegtuig onvoldoende exemplaren worden gezien om patronen in hun voorkomen te ontrafelen.

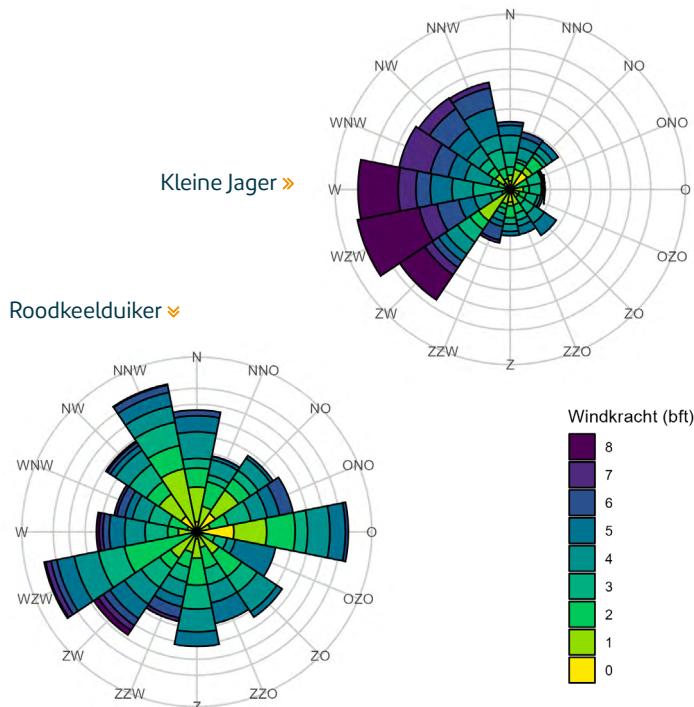
Trektellen

Gelukkig kijken vogelaars al zeker sinds 1972 vanaf telposten over zee. De gegevens die deze trektellers op de website trektellen.nl verzamelen zijn een waardevolle aanvulling op de tellingen vanuit het vliegtuig. Trektellingen geven belangrijke informatie over de aantallen zeevogels per uur, de zogeheten uurgemiddelden (aantal vogels van een soort per geteld uur). Sinds het telseizoen 2014/15 worden deze gegevens mede gebruikt om trends van zeevogelsoorten te bepalen.

De zichtbaarheid van zeevogels vanaf de kust wordt sterk beïnvloed door het weer, met name door de wind. Pijlstormvogels en jagers blijven meestal ver op zee, maar worden bij stevige aanlandige wind dichters naar de kust geblazen, wat de waarneembaarheid en dus getelde aantallen verhoogt. Andere soorten, zoals Roodkeelduikers, vliegen van nature dichters langs de kust, waardoor de getelde aantallen minder worden beïnvloed door windomstandigheden. Deze invloed van wind is duidelijk te zien in de figuur hiernaast, waar de uurgemiddelden van de Kleine Jager en Roodkeelduiker zijn weergegeven bij verschillende windkrachten uit de verschillende windrichtingen. Hoe harder de wind uit het westen waait, hoe meer Kleine Jagers vanaf de kustlijn zichtbaar zijn. De Roodkeelduiker laat een meer versnipperd beeld zien zonder grote pieken in uurgemiddelden: de invloed van wind is blijkbaar kleiner.

Weersinvloeden

Om ervoor te zorgen dat trends niet sterk worden bepaald door jaarlijkse schommelingen in het weer, zoals het wisselende aantal westerstormen, wordt voor weersinvloeden gecorrigeerd bij de trendberekeningen. Zo wordt rekening gehouden met zowel de windrichting (aan- of aflagend) als de windkracht. Ook wordt bij de correctie rekening gehouden met de tijd van het jaar en tijd van de dag waarop is geteld, en met systematische verschillen in vogelaantallen tussen telposten. Voor een aantal soorten worden de gegevens van de zeetrekellingen met gegevens van vliegtuigtellingen geïntegreerd.

» Uurgemiddelden (aantal vogels per geteld uur) van de Kleine Jager en Roodkeelduiker bij verschillende windrichtingen en windkracht (bft) langs de Nederlandse Westkust (Texel tot Zeeland). Bij elke windkracht-windrichting combinatie is minimaal 50 uur geteld. De ringen in de figuur komen overeen met een uurgemiddelde van 0.5 (Kleine Jager) en 20 (Roodkeelduiker) vogels.

⚡ Roodkeelduiker. Foto: Arie Ouwerkerk (Agami)

Het Netwerk Ecologische Monitoring

In de jaren tachtig startte Sovon met het organiseren van landelijke en regionale vogeltellingen. Vanaf 1999 zijn deze tellingen, samen met meetnetten van andere soortgroepen zoals dagvlinders, ondergebracht in het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Daarin werken overheden samen om de informatiebehoefte voor het natuurbeleid af te stemmen en te ondersteunen. Vogeltellingen vormen daarbij een belangrijke basis, want meten is weten.

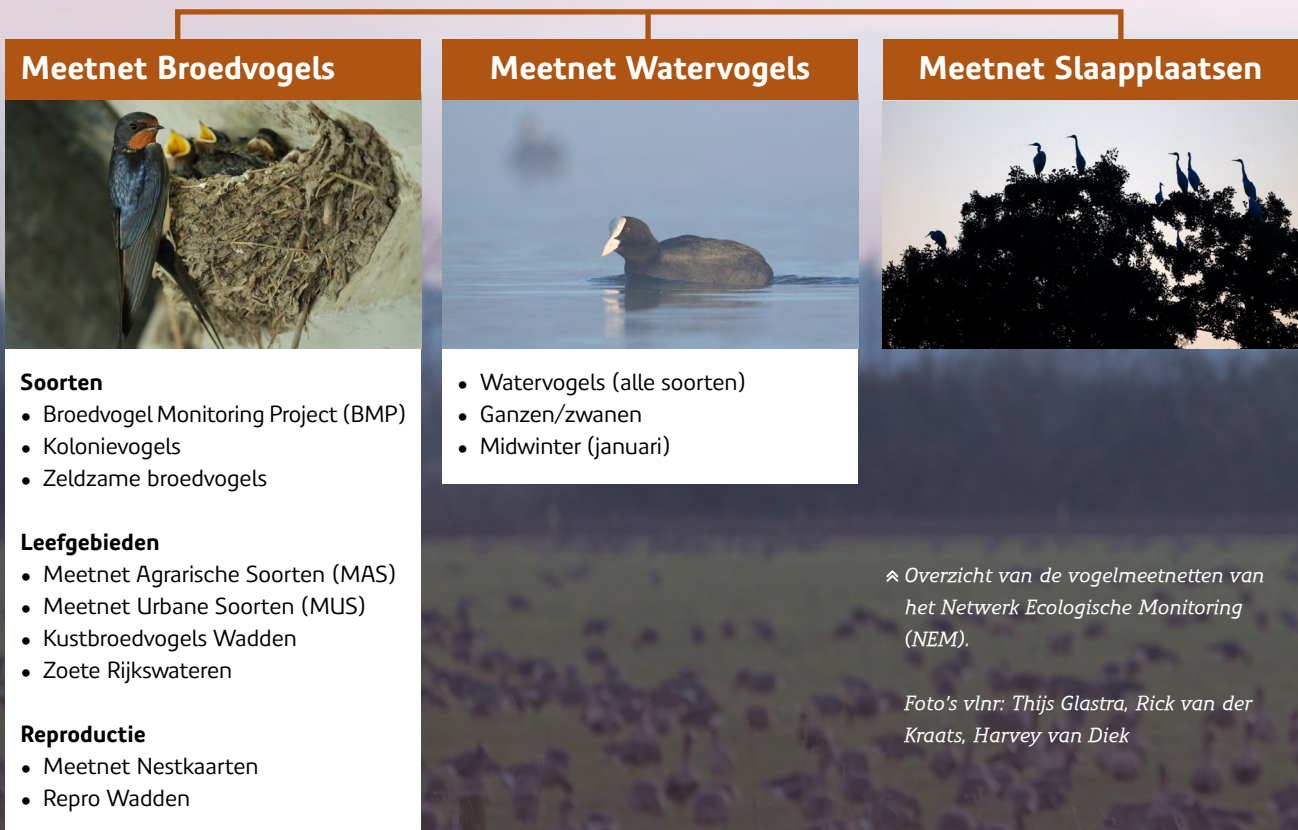
Het veldwerk in het kader van de meetnetten van het NEM wordt vrijwel geheel uitgevoerd door vele duizenden deskundige monitoringvrijwilligers. Met vogeltellingen worden allerlei beleidsvragen (meetdoelen) beantwoord. Bij de start van het netwerk waren er voor vogels slechts enkele meetdoelen die leidend waren, zoals de ontwikkeling van Rode Lijst-soorten en de populatieontwikkeling van vogels die indicatief zijn voor zoete en zoute rijkswateren. Tegenwoordig wordt ook ingespeeld op actuele vragen, bijvoorbeeld over de impact van vogelgriep op populaties.

Steeds vaker worden beleidsvragen op het vlak van natuur aan het NEM gesteld. De resultaten uit de vogelmeetnetten worden bijvoorbeeld gebruikt voor het opstellen van rapportages voor

de Europese Commissie. Andere voorbeelden zijn maatregelen in het kader van de Vogelrichtlijn, de uitvoering van het Natura 2000-beleid en de beoordeling van de gevolgen van het agrarisch natuurbeheer in Nederland.

In het verleden lag het accent vooral op het bepalen van landelijke trends op basis van tellingen. Tegenwoordig zijn er echter zoveel tellingen beschikbaar, dat van steeds meer soorten ook provinciale trends beschikbaar komen. Ook in de meeste van de 68 vogelrichtlijngebieden worden soorten met gebiedsdoelen goed gemonitord. De ontwikkelingen gaan door en de laatste jaren komt het accent steeds meer te liggen op het meten van populatiegroottes per soort op landelijk, provinciaal en gebiedsniveau.

Netwerk Ecologische Monitoring

Burgerwetenschap

In Nederland is het onderzoek naar de verspreiding van flora en fauna voor een groot deel afhankelijk van de inzet van vrijwilligers die hun tellingen doorgeven. Met deze zogenoemde *citizen science* (burgerwetenschap) dragen burgers actief bij aan het verzamelen van wetenschappelijke kennis. Deze vorm van gegevensverzameling heeft in Nederland de afgelopen jaren veel aan zichtbaarheid gewonnen. Deze ontwikkeling is onlosmakelijk verbonden met de opkomst van het internet en smartphones, die het aanleveren en verwerken van onderzoeksgegevens veel toegankelijker hebben gemaakt. Wageningen University & Research berekende dat alleen al in 2021 vrijwilligers minimaal 641.500 uren in het veld besteedden aan onderzoek naar het voorkomen van planten en dieren in Nederland.

Van waarnemen naar tellen

Tussen losse waarnemingen en gestructureerde tellingen bestaat een essentieel verschil. Bij de projecten die onderdeel uitmaken van het NEM, worden altijd protocollen gehanteerd als leidraad voor de tellingen. Dit levert een vaste manier van observeren van de omgeving op, met een specifieke teltijd of telperiode. Het standaardiseren van de aanpak in het veld, bijvoorbeeld de plekken waar je telt of de manier waarop je een route loopt of observeert, is wat een serie waarnemingen tot een telling maakt. Bij losse waarnemingen is dat geen vereiste. Omdat zo'n telprotocol ontbreekt, zijn waarnemingen die niet binnen een telling zijn verzameld amper met elkaar te vergelijken. Dankzij de inzet van vrijwilligers die bereid zijn om volgens een vaste aanpak te tellen, weten we veel over de stand van onze natuur. Andersom ervaar je als teller vaak een sterke verbondenheid met 'je gebied' en is de wetenschap dat de gegevens worden gebruikt door een terreinbeheerder, natuurbeschermers en voor natuurbeleid een belangrijke reden om het veld in te gaan.

Leren tellen

Om vogels te tellen heb je als vogelaar minstens twee vaardigheden nodig: het is belangrijk om de betreffende soorten goed te herkennen en je moet de methode kunnen toepassen in het veld. Veel vogelaars doen ervaring op door mee te lopen met doorgewinterde tellers. Een andere manier om te starten met deelname aan een telproject is het volgen van een praktijkcursus. Voor verschillende telprojecten worden deze cursussen verspreid door het land aangeboden, vaak in samenwerking met een terreinbeheerder of vogelwerkgroep. Om vogeltellers nog beter bij te staan, heeft Sovon de Sovonacademie opgericht. Naast de praktische cursussen worden ook online cursussen, webinars, (digitale) opfrisavonden, instructievideo's en lezingen aangeboden. De online cursussen betreffen drie verschillende leerlijnen: broedvogels, wintervogels en trekvogels. Per editie doen 400 tot ruim 600 cursisten mee, evenveel vrouwen als mannen. Van alle cursisten stroomt 5-10% door naar de meetnetten van het NEM. Binnen de cursussen komen de verschillende soorten per habitat aan bod en worden voorkomen, herkenning en broedgedrag besproken.

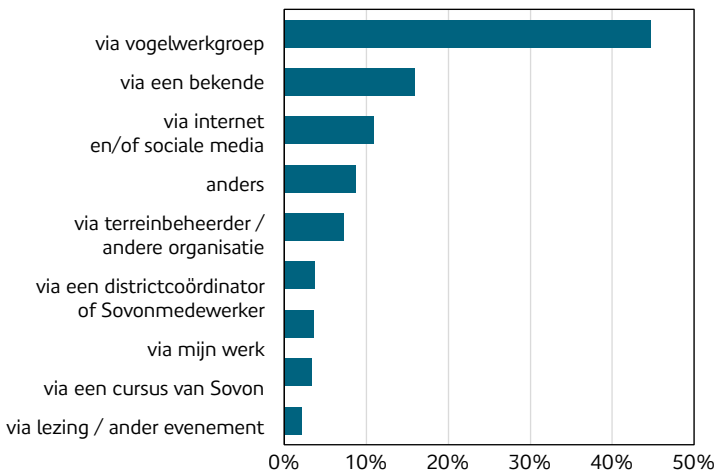
Gemotiveerd het veld in

Wat motiveert vogelaars om tellingen te doen en hoe waarderen zij de ondersteuning van Sovon daarbij? Die vragen stelden we in oktober via een online enquête. De vragen waren een herhaling van onze peiling in 2018. De resultaten geven een goed beeld van de motivaties, inzet en manier waarop vrijwilligers zich verbonden voelen met de organisatie.

Wie?

De meeste vrijwilligers tellen al jarenlang voor een (of meerdere) van de Sovon-projecten. De gemiddelde leeftijd van de vogelaars die actief zijn voor Sovon is 59 jaar en is al geruime tijd stabiel. In de afgelopen jaren zijn veranderingen op te merken in de samenstelling van het vrijwilligersbestand. Zo groeide het aandeel vrouwen van 18% in 2018 naar 23% in 2023.

 23%

Hoe komen waarnemers bij Sovon?

Waarnemers komen op allerlei manieren in aanraking met projecten van Sovon. Vogelwerkgroepen spelen daarbij nog steeds een belangrijke rol, al is deze rol wel licht gedaald ten opzichte van 2018 (45% t.o.v. 51%). Mond-tot-mondreclame werkt onverminderd goed. Het belang van cursussen, lezingen en andere evenementen is iets gestegen. Bij 'anders' worden cursussen bij de regionale vogelwerkgroep regelmatig genoemd. Sovon investeerde de afgelopen jaren meer tijd in het organiseren van cursussen en startte de Sovonacademie. Ook werden er meer cursusavonden en lezingen in samenwerking met vogelwerkgroepen georganiseerd.

En waarom?

We vroegen naar de drie belangrijkste motivaties om mee te gaan doen aan tellingen, waarbij men uit zeven verschillende motivaties kon kiezen.

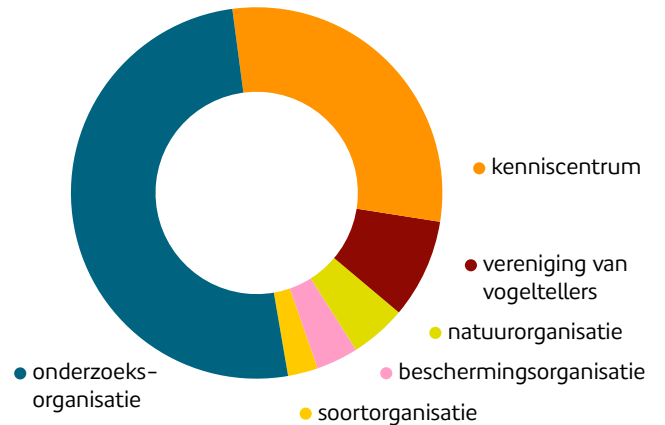
Bijdragen aan kennis over de ontwikkelingen van de vogelstand is veruit de belangrijkste reden om het veld in te gaan voor een telproject. Bij de opmerkingen benadrukten sommige waarnemers het plezier dat vogels tellen geeft en dat het een goede en gezonde reden is om de deur uit te gaan: 'A bird list a day keeps the doctor away'. Anderen relativeerden het 'tellen voor Sovon' in de vraagstelling. Dat de gegevens goed gebruikt kunnen worden is voor hen niet zozeer de reden, maar vooral een mooie bijkomstigheid. Het sociale aspect wordt niet heel belangrijk gevonden. Vogels tellen is vooral een individuele bezigheid, al zijn er ook telgroepjes die bijvoorbeeld een goede watervogeltelling combineren met gezelligheid.

1. Bijdrage leveren aan kennis over ontwikkelingen in de vogelstand
2. Bijdrage leveren aan natuurbescherming/-beheer
3. Meer leren over natuur/vogels
4. Ik voel me verbonden met mijn (tel)gebied
5. Tellen/ringen/nesten volgen vind ik leuk om te doen
6. Mooie waarnemingen doen en soorten zien
7. In contact komen met andere vogelaars

Aflopend van belangrijkste (1) naar minst belangrijk (7)

Blik op de organisatie

We vroegen welke omschrijving het beste paste op Sovon. Ruim driekwart van de waarnemers benadrukte dat kennis en onderzoek het beste passen. Dat Sovon een vereniging is, werd minder vaak aangevinkt. Weinigen zien Sovon als beschermingsorganisatie. Anders dan in veel andere landen zijn monitoring en bescherming in Nederland gescheiden in twee organisaties. Vogelbescherming Nederland heeft als kerntaak om voor de belangen van vogels op te komen. Sovon verzamelt samen met duizenden vrijwilligers gegevens en maakt deze beschikbaar ten dienste van natuurbeheer, bescherming en beleid, maar neemt zelf geen beschermingstaken op zich. Dit blijkt dus goed bekend bij de geënquêteerden.

burgerwetenschapper **vrijwilliger** (amateur-)vogelonderzoeker
buitenmens vogelbeschermmer vogelkenner
vogelaar ecooloog **vogelliefhebber**
natuurlijkheidshebber soortspecialist

Wie is de waarnemer die vogels telt, ringt en die nesten zoekt? We vroegen om maximaal vijf woorden te kiezen waarmee men zich kan identificeren. 'Natuurlijkheidshebber' en 'vogelaar' werden het meeste gekozen. 'Vogelliefhebber', 'buitenmens' en 'vrijwilliger' scoorden even hoog. De meeste waarnemers kiezen niet voor de specifiekere bewoordingen, zoals 'ecoloog' en 'vogelonderzoeker'. 'Soortspecialisten' vormen de kleinste minderheid. We zien deze resultaten terug in de deelname aan de projecten. Zo zijn er bijvoorbeeld veel minder vogelaars die meedoen aan ringprojecten zoals de Constant Effort Sites (CES), of die nestonderzoek doen.

Redenen om te stoppen

Wat is de reden om te stoppen met vogels tellen? Deze vraag stelden we aan 1507 waarnemers die in de afgelopen drie jaar niet meer actief waren. 189 reacties geven een beeld van de belangrijkste stopredenen. Achteruitgang van de gezondheid is veruit de meest genoemde reden. Vaak werd deze toegelicht en betrof het ouderdomsklachten, bijvoorbeeld afnemend gehoor en zichtvermogen. Ook werd een verhuizing genoemd als reden. 10% van de ondervraagden gaf aan slechts tijdelijk gestopt te zijn en weer plannen te hebben om actief te worden. Slechts 3% vond het niet leuk meer en was daarom afgehaakt. Dat vogelaars mensen met een lange adem zijn, blijkt wel uit de andere enquête: er is een grote bereidheid (59%) om nog tien jaar of langer door te gaan.

Informatiebehoefte

We vroegen de respondenten ook naar hun informatiebehoefte. Ongeveer de helft van de respondenten gaf aan vaker iets te willen zien of lezen over de manier waarop telgegevens worden gebruikt en wat voor soort onderzoek ermee gedaan wordt. Ook is er behoefte aan meer berichtgeving over de resultaten van projecten waar men aan meedoet en wil men meer weten over actuele vogelontwikkelingen. Informatie over cursussen of over de determinatie van vogels is niet per se meer gewenst.

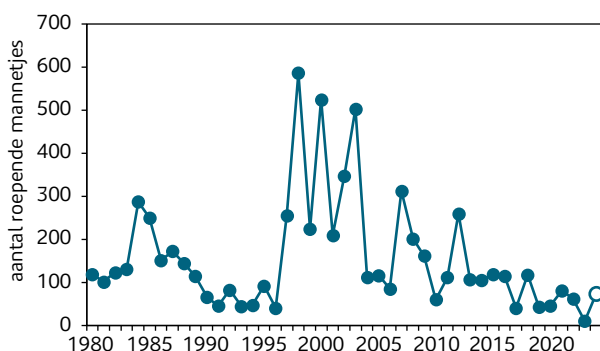
De grillen van de Kwartelkoning

Ooit was de Kwartelkoning in grote delen van Nederland een bekende broedvogel. De vele volksnamen die in omloop zijn wijzen daar ook op. Inmiddels zijn de hoogtijdagen voorbij en laat de soort al jaren kwakkelende aantallen zien. In 2023 werd het 'crex-crex' minder dan ooit gehoord, 2024 was een beter jaar.

Kwartelkoningen stellen hele specifieke eisen aan hun leefomgeving. Als ze in de loop van mei arriveren, zoeken ze vegetaties op die voldoende dekking bieden. Tegelijkertijd mag de vegetatie niet te dicht worden, want Kwartelkoningen moeten wel tussen de stengels door kunnen lopen. Vooral hooilanden langs rivieren en in beekdalen voldoen aan deze voorwaarden, plaatselijk ook akkerbouwgewassen als luzerne en wintergraan. Natuurterreinen met jaarrond begrazing zijn doorgaans alleen in de beginjaren na herinrichting aantrekkelijk, maar verliezen hun aantrekkingskracht als de vegetatie na verloop van tijd te dicht wordt (sterk begraasde delen blijven te open). Omdat Kwartelkoningen een lang broedseizoen hebben, staat of valt hun succes met adequate beschermingsmaatregelen. Die bestaan niet alleen uit het voorkomen van uitmaaien van gevestigde vogels, maar houden er idealiter ook rekening mee dat nieuwe vestigingen tot in juli plaatsvinden. Om de populatie in stand te houden moeten Kwartelkoningen in de periode mei tot en met augustus twee keer succesvol broeden. Hoewel maatregelen met succes door terreinbeheerders en boeren worden toegepast, is de beschermingsstrategie voor Kwartelkoningen in de praktijk niet altijd even gemakkelijk.

Fluctuaties normaal

Voor een soort die zo afhankelijk is van een goed broedsucces zijn fluctuerende aantallen van jaar op jaar heel gewoon. In Nederland laten Kwartelkoningen over de gehele linie een significante afname zien. Rond 2000 beleefde de soort een opleving, veroorzaakt door omwentelingen in de politiek en het ineenstorten van de collectieve landbouw in Oost-Europa. Hierdoor ontstond op grote schaal geschikt habitat. Die opleving lijkt vooralsnog een kortstondig effect te hebben gehad; het laatste piekjaar 2012 ligt inmiddels ruim tien jaar achter ons.

Fragmentarische broedpopulaties

In de meeste landen om ons heen is het voorkomen van Kwartelkoningen gefragmenteerd. In Oost-Europese landen als Polen, de Baltische Staten, Wit-Rusland en Rusland is de verspreiding veel ruimer en zijn Kwartelkoningen talrijker. Fluctuaties bij ons hebben veel overlap met die in andere West-Europese landen en dat doet vermoeden dat ze verband houden met wat er ten oosten van ons gebeurt. Droogte, overstromingen of opvallende veranderingen in landbouwkundig gebruik kunnen voor honderden Kwartelkoningen *on the move* zorgen. Die leiden bij ons snel tot een opvallende piek.

Opleving in 2024

In 2023 werden slechts elf roepende mannetjes gehoord, een historisch laag aantal sinds het begin van de landelijke tellingen in 1980. Ondanks dit laagterecord is het doek nog niet gevallen voor de Kwartelkoning in Nederland. Het voorjaar van 2024 kende een verrassende opsteker: er doken juist meer vogels op in natuurterreinen, hooiland, braakliggend land, graan- en luzerneakker, ondanks dat hoge waterstanden voor minder geschikt broedgebied langs rivieren en beken zorgden. Vermoedelijk konden de vogels vooral na eind juni nog in niet gemaaide hooilanden terecht. In totaal werden rond 75 roepplekken ontdekt, op zowel bekende als nieuwe locaties.

Bolwerk

De meeste Kwartelkoningen in 2024 werden gehoord in de provincie Groningen. In bolwerk het Oldambt werden 23 territoria gevonden. In dit grootschalige akkerbouwgebied komt doorgaans 20 tot 30% van de landelijke populatie voor. Naast het Oldambt zijn min of meer vaste broedgebieden de beekdalen in Drenthe en Friesland, de uiterwaarden van het Zwarte Water en het mondingsgebied van de Overijsselse Vecht, en de uiterwaarden van de IJssel. In jaren met grotere aantallen blijft deze verspreiding grotendeels gehandhaafd, met enkel lokale uitbreidingen langs de Waal, de Nederrijn en in Flevoland. Buiten deze gebieden gaat het hoofdzakelijk om incidentele roepplaatsen.

«Trend van het aantal roepende Kwartelkoningen in Nederland sinds 1980; 2024 is nog voorlopig.

⤴ Foto: Bence Mate (Agami)

Uitdagingen in audiomonitoring met AI

Grote kans dat je in het veld de telefoon een keer hebt gepakt om een vogelgeluid te herkennen. Steeds meer vogelaars maken gebruik van slimme apps als Merlin en BirdNet die met behulp van kunstmatige intelligentie vogelgeluiden kunnen determineren. Handig voor de beginnende vogelaar, maar voor de toepassing in het vogelonderzoek zijn er nog veel uitdagingen te overwinnen.

Automatische herkenning van vogelgeluiden begint met een algoritme. Dit is feitelijk niets meer dan een verzameling van regels waarin staat welk geluid bij welke vogel hoort. Een van de bekendste algoritmes is het Amerikaanse BirdNET, ontwikkeld door Cornell Lab of Ornithology en de Chemnitz University of Technology. Een ander voorbeeld is de Google Bird Vocalization Classifier, die gebruik maakt van vogelopnames op Xeno-canto. Ook in Nederland wordt gewerkt aan herkenningsoftware, bijvoorbeeld door Naturalis (AvesEcho) en het bedrijf Aquila Ecology dat algoritmen ontwikkelt om naast vogels ook vleurmuizen, sprinkhanen en krekels te herkennen.

Vogel gemist

Algoritmes zitten ook achter de eerder genoemde apps voor de smartphone. Door het instellen van tijd en locatie, werken deze apps met een specifieke soortenlijst zodat je bijvoorbeeld niet opeens allemaal Amerikaanse zangvogels in de lijst ziet staan. De apps kunnen een handig hulpmiddel zijn bij vogels kijken en tellen, maar zijn allesbehalve betrouwbaar. Een veelvoorkomend – en herkenbaar – probleem zijn de vals-negatieven, oftewel: de vogelgeluiden die de app niet oppikt. Het kan zijn dat een vogel te ver weg zit, of dat er achtergrondgeluiden zijn waardoor het algoritme een vogelgeluid niet herkent. Ook vogels die door elkaar zingen, zorgen regelmatig voor missers. En doordat de soortenlijst afhangt van jouw locatie, kunnen soorten uitgesloten worden die de app niet op dat tijdstip op die plek verwacht. Handig bij Amerikaanse soorten, maar onterecht bij een vroege (of juist late) broedvogel.

AudioMoths kunnen continu opnames in het veld maken, die daarna vergeleken kunnen worden met waarnemingen uit het veld.
Foto: Harvey van Diek

Ten onrechte gehoord

Een groter probleem is dat van de vals-positieven. In dat geval komt het algoritme met een vogel die er helemaal niet zit. Hier zijn ruimschoots voorbeelden van. Een zingende Merel die af en toe voor Grote Lijster wordt aangezien, een Visarend die opduikt midden in de stad of een Zomertortel die in een drukke woonwijk wordt gehoord. Deze waarnemingen moet je dus met een korrel zout nemen. Als waarnemers over onvoldoende vogelkennis beschikken en de meldingen klakkeloos overnemen, kunnen deze vals-positieven in tellingen belanden. Dit maakt het belangrijk om terughoudend te zijn met het gebruik van herkenningapps bij het uitvoeren van tellingen. Het devies is voorlopig: neem alleen waarnemingen over van vogels die je zelf ook als die soort hebt gedetermineerd.

Algoritmes trainen

Constateren dat er nog veel moet verbeteren aan herkenning-algoritmes is één. Het daadwerkelijk zorgen voor die verbeteringen is een ander verhaal. Algoritmes moeten worden getraind om ze beter te maken. Je geeft bijvoorbeeld steeds weer geluidsfragmenten van een Zwartkop met de opmerking erbij dat het om die soort gaat. Op basis daarvan leert het algoritme de patronen van de zwartkopzang te herkennen. Of was het misschien toch een Tuinfluiter? Er is veel tijd nodig om het algoritme deze subtiele verschillen aan te leren.

Bij het trainen van algoritmes kunnen vele handen het werk verlichten. Door heel Europa ontstaan dan ook citizen science initiatieven waarbij vrijwilligers kunnen helpen bij het invoeren van vogelgeluiden. Zo kunnen vrijwilligers meehelpen met het determineren van vogelgeluiden in het Finse project Bird Sounds Global. Binnen de European Bird Census Council (EBCC) is een werkgroep gestart om Europese initiatieven bij elkaar te brengen.

Moeite met meerdere soorten

In 2022 zijn tijdens punttellingen voor het Meetnet Agrarische Soorten ook geluidsopnames gemaakt met behulp van AudioMoths. Veldmedewerkers hebben deze opnames afgeluisterd en per telpunt soortenlijsten opgesteld. Student Niels van Harten heeft de opnames vervolgens geanalyseerd en gevalideerd met vier verschillende algoritmes, ook wel classifiers genoemd. De resultaten vielen tegen. Soorten als de Tuinfluiter, Veldleeuwerik en Tjiftjaf werden bijna altijd feilloos opgepikt, maar met soorten als de Merel en Meerkoet hadden de classifiers grote moeite. De prestatie kon iets worden verbeterd door de beste classifier te trainen met geluidsopnames van alleen Nederlandse soorten van Xeno-canto, vooral wanneer opnames werden meegenomen met 'secundaire soorten' erop – dus als op de opname naast de doelsoort ook een andere soort zingt, die ook is geïdentificeerd. Dit suggereert dat de classifiers verder kunnen worden verbeterd door deze te trainen met geluidsopnames die meer op de situatie in het veld lijken; dus met meerdere soorten en ook andere geluiden (ruis, auto, hond, ...). Voorlopig blijft het belangrijk de resultaten van classifiers goed te controleren.

♠ Veldleeuwerik. Foto: Caroline van Oostveen

Mannetjes Houtsnip foerageren 's nachts iets minder dan overdag, een verrassende uitkomst van het zenderonderzoek. Foto: Thijs Glastra

Habitat voor de Houtsnip

Houtsnippen broeden graag op de bodem van vochtig, gevarieerd loofbos, wat de soort tot een unieke steltloper maakt. Zo'n 4% van de Nederlandse populatie broedt in de leembossen van Het Groene Woud in Noord-Brabant. Over de dagelijkse leefgewoonten van deze Houtsnippen tasten we tot voor kort in het duister.

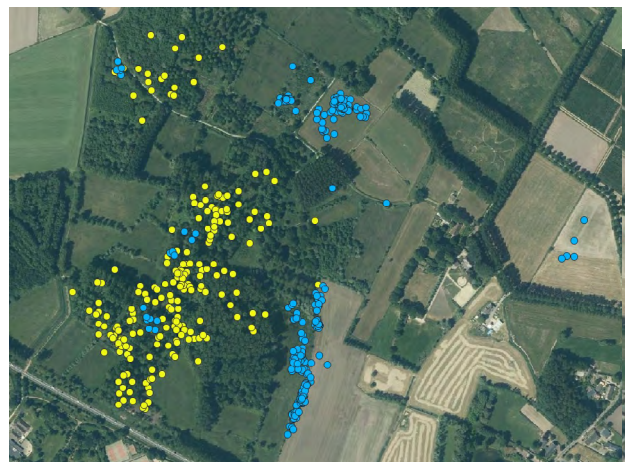
Al in het verre verleden werden delen van leembossen ontgonnen voor houtproductie en om ruimte te maken voor de landbouw. Als gevolg daarvan zijn de bospercelen van Het Groene Woud versnipperd geraakt. Bovendien heeft landbouw bijgedragen aan de verdroging en verzuring van de ooit zo uitgebalanceerde bodem. Leembos, dat ook wel eiken-haagbeukenbos wordt genoemd vanwege de dominante boomsoorten, is een zeldzaam en Europees beschermd bostype waarvan in Nederland minder dan 20% beschermd is. Een leembodem houdt vocht vast en is rijk aan voedingsstoffen, wat zorgt voor een grote biodiversiteit.

Versterking

In opdracht van de provincie werken natuurorganisaties aan gebiedsontwikkeling in Het Groene Woud en wordt landbouwgrond omgezet naar natuur. Ook wordt gewerkt aan ecologische verbindingen tussen de bossen en het tegengaan van verdroging door verbeterde waterhuishouding. Bij zulke grootschalige ingrepen in het landschap is het wel essentieel om mogelijke effecten op kenmerkende soorten, zoals de Houtsnip, en hun voorkeurshabitat in de overwegingen mee te nemen. Daarom werd tijdens het broedseizoen van 2023 en 2024 onderzoek gedaan naar de habitatvoorkeuren van Houtsnippen in Het Groene Woud.

Zenders

Tijdens de twee broedseizoenen zijn vijftien Houtsnippen, veertien mannetjes en één vrouwtje, voorzien van GPS-zenders op hun rug. Vijf weken lang legden de zenders hun locaties

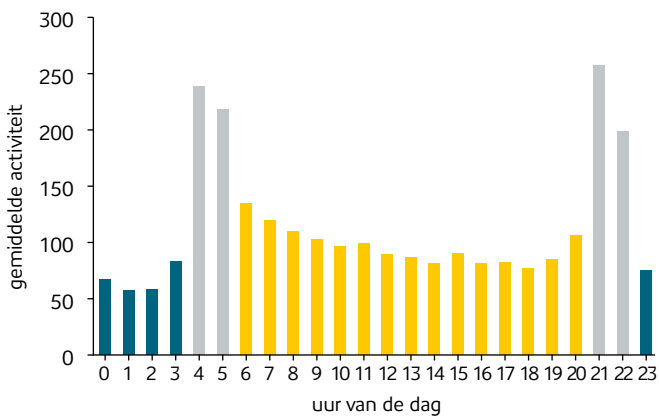
▲ GPS-locaties van individu 56940 in 2024, overdag (geel) en 's nachts (blauw).

's nachts ieder uur en overdag zes keer vast. Ook werd de activiteit van de vogel (versnellingswaarden per minuut) gemeten. Binnen het gebied dat deze Houtsnippen gebruikten, de zogenoemde home range, werd onder andere gekeken naar de voedselbeschikbaarheid en vegetatiestructuren. Om te voorspellen van welke delen in het gebied Houtsnippen gebruik kunnen maken, werden de verzamelde GPS-gegevens en kaarten met gebiedskenmerken gecombineerd om het geschikte habitat in een kaart te laten zien. Een kanttekening is dat tijdens dit onderzoek slechts één vrouwtje werd gezenderd, dat vervolgens uit beeld raakte en daardoor geen GPS-locaties doorgaf. Vrouwtjes vertonen waarschijnlijk ander gedrag dan mannetjes tijdens het broeden en het opvoeden van kuikens. De onderzoeksresultaten gaan dus over terreingebruik van mannetjes.

Habitatsmozaïek

Houtsnipmannetjes blijken in Het Groene Woud 's nachts een ander habitat te gebruiken dan overdag. Overdag verblijven ze in dichtbegroeide bosgebieden met een goed ontwikkelde boom- en struiklaag. Het was de verwachting dat de vogels vooral 's nachts zouden foerageren, maar kennelijk biedt de beschutting van het bos niet alleen rust en veiligheid, maar is het ook geschikt om overdag naar voedsel te zoeken. Een rijke structuur en een goed verteerbare, voedselrijke strooisellaag lijken daarom van belang. Opmerkelijk is ook dat de vogels overdag actiever waren dan 's nachts. In de nacht foerageerden ze zeer lokaal en waren ze weinig actief, terwijl ze overdag binnen de bospercelen grotere afstanden aflegden met een hogere activiteit.

's Nachts vlogen de Houtsnippen naar nabijgelegen open graslanden, vermoedelijk om te foerageren. De Houtsnippen waren trouw aan specifieke foerageerlocaties binnen deze graslanden en bezochten herhaaldelijk dezelfde delen. Ze zochten vaker graslanden met pitrus op, wat erop wijst dat deze terreinen extensief beheerd worden en daardoor waarschijnlijk een hogere voedselbeschikbaarheid en -bereikbaarheid hebben dan de omliggende (productie)graslanden of akkers.

⚡ Gemiddelde activiteit (de 'overall dynamic body acceleration', ODBA) per uur voor individu 56940 in 2024. Grijs geeft de activiteit weer gedurende ochtend- en avondvluchten, geel gedurende de tussenliggende uren en blauw tussen avond- en de daaropvolgende ochtendvluchten.

Verplaatsingen

De dagelijkse verplaatsingen van de onderzochte snippen bleven meestal beperkt tot korte afstanden tussen de bospercelen en graslanden, met zo'n 550 meter afstand tussen dag- en nachtlocaties. Sporadisch legden ze grotere afstanden af, ver buiten de leembossen. De home range van de gemiddelde Houtsnip bedroeg ruim 60 hectare. Ook bleek dat de aanwezigheid van bebouwing binnen een straal van drie kilometer zowel overdag als 's nachts een negatieve invloed had op het voorkomen van de soort, wat wijst op een sterke gevoeligheid voor verstoring.

Voorkeuren

Hoewel het natuurbeheer in Het Groene Woud zich richt op bosuitbreiding, zal volledige herbebossing de foerageermogelijkheden van Houtsnippen te veel beperken. De soort heeft juist baat bij variatie: een combinatie van structuurrijke bossen met een goed ontwikkelde boom- en struiklaag, en open, vochtige velden met leembodem. Het ideale bosgebied heeft een minimale omvang van 60 hectare, waarbij de vogels makkelijk tussen bos en grasland kunnen pendelen binnen een afstand van 500 meter. Naast bosuitbreiding is het behoud van extensief beheerde graslanden dus van belang. Het beperken van bebouwing in de directe omgeving om zo verstoring te minimaliseren, is ook een punt van aandacht.

Houtsnippen broeden op de bosbodem. Hier een bij toeval gevonden nest. Foto: Piet Schermerhorn

📍 Torenvalk
Foto: Thijs Glastra

2025 wordt het Jaar van de Torenvalk

Door zijn markante manier van foerageren valt de Torenvalk op in het veld of langs wegen. Deze biddende valk is echter steeds minder te zien. Samen met enkele andere organisaties vraagt Sovon in 2025 extra aandacht voor deze muizeneter, die in grote mate afhankelijk is van nestplekken en de voedselsituatie in het boerenland.

Lange tijd was de Torenvalk de talrijkste in Nederland broedende roofvogel, maar tegenwoordig bezet de Buizerd deze positie. In de laatste Vogelatlas wordt een afname van 75% beschreven sinds halverwege vorige eeuw. Vooral op de zandgronden is het voorkomen zeer sterk verminderd. De landelijke aantallen namen rond 1960 af door gebruik van landbouwgif, maar herstelden daarna. Sinds ongeveer 1990 nemen ze echter weer voortdurend af, met kleine tijdelijke oplevingen in veldmuizerijke jaren. Steeds intensiever grondgebruik maakt grote delen van het boerenland ongeschikt voor Torenvalken.

Veldmuizen

Hoewel Torenvalken prima in staat zijn om prooien als bosmuis en rosse woelmuis te pakken, bestaat het dieet vooral uit veldmuizen. Het aantal Torenvalken wordt daarom sterk beïnvloed door pieken die optreden in de veldmuiscyclus. Knaagdieren vertonen namelijk meerjarige populatieschommelingen waarbij jaren van groei en afname in enige vorm van regelmaat wisselen. Op basis van landbouwverslagen is bekend dat vóór 1956 pieken van veldmuizen een regelmatig driejarig karakter hadden. Daarna verdween deze regelmaat, met name gedurende de jaren tachtig. Begin jaren negentig kwam de driejaarlijkse cyclus enigszins terug. In de 21e eeuw zijn inmiddels vier pieken zichtbaar: 2004/05, 2007, 2014/15 en 2019/20, waarbij pieken soms sterk regionaal voorkomen. Kijkende naar de broedvogeltrend van de Torenvalk zien we oplevingen in 2005, 2008, 2016 en 2020, allemaal direct na een veldmuizenpiek. De dichtheid aan veldmuizen tijdens piekjaren is echter niet overal meer wat die geweest is. Hoewel de recente veldmuiscyclus op korte termijn voor meer broedende Torenvalken zorgen, lijken ze de achteruitgang niet te kunnen stoppen.

Meer muizen, meer jongen

De schommelingen in het aantal veldmuizen is niet alleen zichtbaar in de aantallen Torenvalken, maar ook in het broedsucces. De start van de eileg blijkt sterk af te hangen van het vorstgetal van de winter die voorafgaat aan het broedseizoen. Na een strenge winter komen veldmuizen langzaam op gang en stellen Torenvalken de eileg uit. In muizenrijke jaren start de Torenvalk juist vroeg met broeden en zijn de legsels ook groter (zie ook pagina 15). Deze investering blijkt een goede strategie: per succesvol nest vliegen dan gemiddeld veel jongen uit, die volop veldmuizen voorgeschoteld krijgen. In piekjaren kan het gemiddelde tot wel bijna vijf jongen per succesvol nest oplopen, terwijl dit in magere jaren onder de vier ligt.

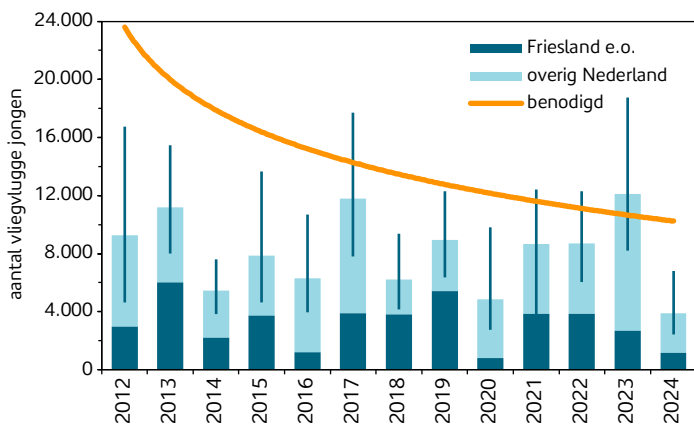
Waar bidt de Torenvalk?

Als het aanbod aan veldmuizen schaars is, moeten Torenvalken overstappen op andere prooien of hun foerageergebied verleggen. Langs wegen worden vaak biddende Torenvalken gezien. Er zitten grote veldmuiscconcentraties op de (vaak) droge zandlichamen van een weg, maar de vogels lopen hier ook meer risico op aanrijdingen. Om een beeld te krijgen van de verspreiding langs wegen, organiseren we in het Jaar van de Torenvalk de telling 'Waar bidt de Torenvalk?'. Uiteraard zetten we deze telling zo op dat deelnemers deze veilig kunnen uitvoeren. Aansluitend op deze telling is het ook interessant om te weten wat een Torenvalk eet als er weinig veldmuizen beschikbaar zijn. Hiervoor werken we verschillende activiteiten uit, zoals de analyse van braakballen van de Kerkuil (Torenvalken verteren muizenbotjes) en de analyse van camerabeelden van Beleef de Lente en nestcamera's van particulieren. Het Jaar van de Woelmuis van de Zoogdiervereniging biedt in 2025 mogelijkheden om samen te werken en verspreidingsonderzoek van woelmuizen (waaronder de veldmuis) te stimuleren.

Dieptepunt voor de Grutto

2024 vormde een dieptepunt voor broedende Grutto's. Naar schatting werden slechts vierduizend jongen groot. In de zomer zagen vogeltellers opvallend weinig jonge vogels op verzamelplaatsen. Onderzoek met behulp van kleurringen laat het wel en wee van de afnemende populatie zien.

Gooi een handje van dertig witte knikkers in een pot met veel meer zwarte knikkers, schud even flink en grijp weer in die pot. Op basis van het aantal witte knikkers in je hand kun je vervolgens schatten hoeveel zwarte knikkers in de pot zitten. Kortgezegd is dit de methode waarmee we sinds 2012 ieder jaar het aantal uitgevlogen jonge Grutto's schatten. Omdat bekend is hoeveel jonge Grutto's in het voorjaar worden voorzien van kleurringen voor onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen, kan met tellingen van juveniele vogels mét en zonder ringen een schatting gemaakt worden van het aantal jongen dat groot werd. Na drie iets gunstigere jaren is de schatting van ongeveer vierduizend jongen een dieptepunt in de reeks.

⚡ *Geschatte aantallen uitgevlogen gruttokuikens in Friesland e.o. en overige delen van Nederland in 2012-2024. De blauwe verticale lijnen geven het 90%-betrouwbaarheidsinterval van de landelijke totaalschatting. De oranje lijn geeft bij benadering aan hoeveel jongen vliegvlug moeten worden om de Nederlandse populatie stabiel te houden. Deze lijn daalt doordat de broedpopulatie afneemt.*

Lage overlevingskansen

Aanvankelijk begon het seizoen positief: Grutto's keerden vroeg terug op hun broedplekken en op veel plaatsen waren de aantallen paren wat hoger. Het natte voorjaarsweer zorgde echter voor problemen. Regenvall zorgde voor onderkoeling van kuikens en een kleiner voedselaanbod door verminderde activiteit van insecten, waardoor kuikens sneller sterven. Ook waren er weinig muizen waardoor muizeneters, zoals marterachtigen, eerder overschakelden op andere voedselbronnen, waaronder weidevogelnesten. In onderzoeksgebieden in Friesland was het aantal succesvolle nesten erg laag. Afgezien van deze jaareffecten eist het intensieve agrarische gebruik van grote delen van het grasland voortdurend zijn tol en vallen er bijvoorbeeld veel slachtoffers bij het maaien. De overlevingskansen voor jonge Grutto's zijn in bijna alle jaren en in veel gebieden te laag.

Groepen zoeken

In de zomer verzamelen jonge Grutto's zich samen met volwassen vogels in gebieden met ondiep water. Daar foerageren ze om op te vetten voor de najaarstrek. Elk jaar zoeken vrijwilligers onder aansturing van Gerrit Gerritsen tussen 20 juni en 10 augustus naar groepjes jonge vogels en turven het aantal exemplaren met en zonder ringen. Deze zomer werden in totaal 248 steekproeven gedaan, inclusief checks van vermoedelijk dezelfde vogels. Vervolgens zijn deze dubbeltellingen er zo veel mogelijk uitgehaald. Ook werden de inspanningen uitgesplitst naar Friesland, waar naar verhouding veel Grutto's broeden en waar de meeste kuikens worden geringd, en de rest van Nederland. Uit de analyse (in opdracht van Vogelbescherming) blijkt dat 2024 na de drie gunstigere jaren een dieptepunt in de reeks vormt. Naar schatting broeden er nog 26.000 – 27.000 broedparen van de Grutto in Nederland. Om de populatie op dat peil te houden, hadden drie keer zoveel jongen groot moeten worden als nu is gebeurd. Het water staat deze nationale vogel aan de lippen.

« Juveniele Grutto's
Foto: Astrid Kant

Dank voor alle inzet

Zonder de inspanning van duizenden vrijwilligers zou deze Vogelbalans niet samengesteld kunnen zijn. Velen zetten zich al jarenlang in door vogeltellingen uit te voeren, vogels te ringen en nesten te zoeken. Door op een gestructureerde en gedetailleerde manier gegevens te verzamelen zijn we in staat om tijdreeksen op nationale en internationale schaal te vergelijken. Deze informatie is onmisbaar bij keuzes in natuurbeleid en voor een betere bescherming van vogels. Ze zijn de graadmeters van onze natuur.

Ruim vijftig jaar geleden, in 1973, vormde het veldwerk voor de eerste *Atlas van de Nederlandse broedvogels* de start van Sovon. Steeds meer vogelaars dragen bij aan het duidelijk in beeld krijgen van het voorkomen van vogels in Nederland en de veranderingen die hiermee gepaard gaan. Deze Vogelbalans laat slechts een greep zien uit de informatie die dankzij hen beschikbaar wordt. We zijn dankbaar voor de belangeloze inzet van alle vrijwilligers, coördinatoren en validatoren. Ook bedanken we de vogelwerkgroepen, soortwerkgroepen, individuele onderzoekers, instituten en terreinbeheerders voor de prettige samenwerking. Zonder deze gezamenlijke inspanningen zouden we niet weten hoe het met vogels in Nederland gesteld is.

> sovon.nl/tellen

📷 Foto: Marcel van Kammen

Bronnen

Scan de QR-code om de bronnen te zien of ga naar: sovon.nl/bronnen-vogelbalans-2024

Colofon

De Vogelbalans is een jaarlijkse uitgave van Sovon waarin we inzicht geven in de stand en trends van vogelsoorten. Naast deze Vogelbalans brengen we jaarlijks verschillende rapporten uit waarin we resultaten van projecten delen, te vinden op pub.sovon.nl.

Met medewerking van: Chiel Boom, Isa op den Camp, Harvey van Diek (foto-redactie), Bernice Goffin, Suzanne van der Horst, Albert de Jong (hoofdredactie), Kees Koffijberg, Jip Louwe Kooijmans, Caroline van Oostveen (eindredactie), Hans Schekkerman en Marcel Wortel.

Vormgeving: Laura Hondshorst
Gegevensbewerking: Arjan Boele, Chiel Boom, Kees Koffijberg, Lara Marx en Erik van Winden (Sovon), Richard Verweij en Tom van der Meij (CBS).
Drukwerk: Veldhuis Media
Foto omslag: Thijs Glastra

© Overname van informatie uit de Vogelbalans is toegestaan met bronvermelding: de Jong A. *et al.* 2024. Vogelbalans 2024. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

p-ISSN 1877-1211
e-ISSN 3050-7995

Bij de samenstelling van de Vogelbalans betrachten we uiterste zorgvuldigheid. Sovon is niet aansprakelijk voor eventuele fouten in deze uitgave.

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Postbus 6521, 6503 GA Nijmegen
Telefoon: 024 7 410 410
E-mail: info@sovon.nl

> sovon.nl/vogelbalans

Hoe gaat het met vogels?

In de Vogelbalans zet Sovon de belangrijkste actuele ontwikkelingen op een rij. Welke soorten nemen toe en welke zijn steeds minder te zien? Dankzij meer dan 50 jaar tellingen en onderzoek van vele vrijwilligers en professionals kunnen we uitspraken doen over de trends van 200 soorten broedvogels en 204 doortrekkende en overwinterende vogelsoorten. Ook de oorzaken achter deze veranderingen worden toegelicht.

In de editie van 2024 staat een aantal opvallende en actuele ontwikkelingen centraal. In bossen vallen de grote verschillen tussen de trends van broedvogels van loof- of naaldbomen op. Niet alleen geschikt habitat is van belang, maar ook weersomstandigheden spelen een rol. Zo had de vele regenval in het voorjaar invloed op de broedprestaties van verschillende soorten. Onderzoek naar Houtsnippen haalt de dagelijkse gewoonten van deze steltloper uit de schaduw en onderstreept het belang van een gevarieerd landschap met een voedselrijke bodem. Vogels blijven belangrijke graadmeters van onze omgang met de natuur.

